

**แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็น
พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21
Learning Activities in Social Studies for the Development of
Good Citizenship through Democratic Approach among
the 21st Century Learners**

วิภาพรรณ พินลา*

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมบูรณ์ โดยเฉพาะในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีความเป็นพลวัตของสังคมโลกยุคศตวรรษที่ 21 ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่หลักของครูผู้สอนโดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นกลุ่มที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถดำรงตนทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคมในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง และ 3) ขั้นประเมินผล โดยการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทของความ เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : การจัดกิจกรรมการเรียนรู้/ สังคมศึกษา/ พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย/ ผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21

Abstract

Education is the key to national development and a cornerstone in the development of perfect human, particularly in a changing and dynamic world of the 21st century. Therefore, it is the duty of teachers, especially in the social studies learning subject, to provide assistance to the learners to be able live as an individual and the co-existence in the society. In the learning process, the teachers must undergo the following procedures: 1. Preparation stage, 2. Putting the learning process into practice, and 3. Evaluation. The procedures are operated by raising awareness of the importance and role of citizenship in a democratic society, including knowledge, skills and attitudes of individuals in functioning as a good citizen through the democratic approach.

Keywords : learning activities/ social studies/ good citizenship through democratic approach/ learners of the 21st century

การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21 นั้นสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ทั้งสาระศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระเศรษฐศาสตร์ สาระประวัติศาสตร์ และ สาระภูมิศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนได้ทั้งในระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัยที่กำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่นที่จะเป็นอนาคตของชาติ ดังนั้นในฐานะของครูผู้สอนจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี โดยที่ครูสังคมศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญทั้งทางด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีในและนอกห้องเรียน โดยจัดห้องเรียนที่มีบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ปฏิบัติหน้าที่การจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความสามารถทางวิชาการ มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ มีมนุษยสัมพันธ์ให้กำลังใจในความพยายามของเด็กพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือนักเรียนเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่เรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพได้ในปัจจุบันและอนาคต

คุณลักษณะของผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยกล่าวถึงสิ่งที่ผู้เรียน นักเรียน/นักศึกษา ควรได้รับ (Student Outcomes) ก่อนที่จะก้าวออกจากรั้วสถาบันการศึกษาสู่ชีวิตการทำงาน ประกอบด้วยความเชี่ยวชาญในวิชาแกน (Core Subjects) แนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 (21st Century Themes) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยีทักษะชีวิตและการทำงาน สอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาของสถาบันในสหรัฐอเมริกา (Chickering & Gamson, 1989) และสมาคมการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Education Association) โดยมีโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นระบบสนับสนุนการศึกษา (Support Systems) ของศตวรรษที่ 21 ให้เป็นไป

ตามเป้าหมายที่ต้องการ (Partnership for 21st century skills, 2009) ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะจำเป็น 8 ประการสำหรับผู้เรียนดังนี้

1. ความรับผิดชอบและพึ่งพาตนเองในการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของตน รู้จักวิธีการในการไปถึงเป้าหมายนั้น ๆ อย่างยืดหยุ่น ตลอดจนการมีวินัยในการเรียนรู้ของตนเอง โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมจากครอบครัวเป็นสำคัญ

2. ทักษะด้านการคิด หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถพัฒนาหรือได้รับการฝึกฝนทักษะการคิดอย่างมีระบบ ส่งผลให้สามารถคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การพัฒนาทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ (Creative Learners) การคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinkers) การคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) รวมทั้ง ทักษะในการคิดแก้ปัญหา (Problem Solvers)

3. ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความสามารถในการประสานงานกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีทักษะของการเป็นผู้นำ รวมทั้งการเป็นผู้ตามที่ดีสามารถสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การมอบหมายงาน การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ เป้าหมายร่วมกันให้กับผู้ร่วมงานอื่น ๆ ได้

4. ทักษะในการสืบเสาะค้นหา หมายถึง การที่ผู้เรียนมีคุณลักษณะของการสืบค้นเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ความรู้ ข้อมูล สารสนเทศที่มีอยู่อย่างมหาศาลทั้งในปัจจุบันและในอนาคต จากการเลือกสรร/คัดกรองสารสนเทศที่เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ความกระตือรือร้น หมายถึง การที่ผู้เรียนให้ความใส่ใจในการเรียนรู้ ศึกษาเนื้อหา รู้จักถาม/ตอบคำถามในบริบทที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่มีความหมายให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งการฝึกฝนทักษะในด้านการแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสมและถูกกาลเทศะ

6. ทักษะพื้นฐานด้านไอซีที หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสื่อสารโทรคมนาคมในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ครอบคลุมทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทักษะในการสืบค้น (Search Skills) ทักษะในด้านการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารผ่าน ICT และ/ หรือ ทักษะในการเลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสม เป็นต้น

7. ทักษะในด้านการใช้ภาษาสากล หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ ความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาที่สอง เป็นภาษาที่ไม่ใช่ภาษาแม่หรือภาษาหลักของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ในระดับที่สามารถติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

8. ความสนใจในวัฒนธรรม หมายถึง การปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ใส่ใจและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตนเอง อย่างน้อยในระดับที่เพียงพอที่จะทำให้รู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้าหรือประวัติศาสตร์

ของตนเองและสังคมที่อาศัยอยู่ และปรับประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมของผู้อื่นอย่างหลากหลาย

นทีธีรัตน์ พีระพันธุ์ (2557, หน้า 24) ได้เสนอการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ดังนี้ 1) ทักษะด้านการสื่อสารและความร่วมมือ 2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม 3) ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ซึ่งการพัฒนาทักษะข้างต้นจำเป็นต้องเป็นการพัฒนาโดยการบูรณาการกับการจัดการกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในสาระวิชาแกน จากคุณลักษณะของผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21 สามารถสรุปได้ในตารางดังนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับความสามารถและทักษะของผู้เรียน ยุคศตวรรษที่ 21

คุณลักษณะจำเป็นสำหรับผู้เรียน	ความรู้ความเข้าใจ	ความสามารถและทักษะ
1. ความรับผิดชอบและพึ่งพาตนเองในการเรียนรู้ (Autonomous Learning)	- ปรัชญาการเมือง และปรัชญาพื้นฐานของประชาธิปไตย	- การตั้งคำถาม การสืบค้นข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล
2. ทักษะด้านการคิด (Thinking Skills)	- เศรษฐศาสตร์การเมือง การบริหารจัดการทรัพยากรของสังคมที่มีจำกัด	- ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม
3. ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Collaborators)	- ระบบการเมืองการปกครองไทย และการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ	- การแสดงความคิดเห็น และการสื่อสาร - การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์
4. ทักษะในการสืบเสาะค้นหา (Enquirers)	- กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง	- การคิดอย่างมีวิจารณญาณ
5. ความกระตือรือร้น (Active Learners)	- กฎหมาย เพื่อการบริหารสังคม	- ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. ทักษะพื้นฐานด้านไอซีที (ICT Skills)	- การจัดการความเปลี่ยนแปลง	- การคิดแก้ปัญหา
7. ทักษะในด้านการใช้ภาษาสากล (Second Language Skills)	- การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี	- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
8. ความสนใจในวัฒนธรรม (Engaged with Cultures)	- แนวคิดการกระจายอำนาจ และการเมืองภาคประชาชน	- การอยู่ร่วมกัน
	- วิถีชีวิตประชาธิปไตย	- การรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านการเมือง (Political participation)
		- การสื่อสารเพื่อการเมือง ได้แก่ การรณรงค์ การประท้วง การจัดเวทีระดมความคิดเห็น การจัดเวทีสานเสวนาของพลเมือง
		- การบริการสังคม
		- การรับฟัง และการอภิปรายเชิงการเมือง
		- ความคิดสร้างสรรค์และการคิดเชิงบวก
		- การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ

จากตารางสรุปความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความเข้าใจกับความสามารถและทักษะของผู้เรียนยุค ศตวรรษที่ 21 ตามคุณลักษณะจำเป็น 8 ประการของผู้เรียนในอนาคต หรือผู้เรียนยุค IT เป็นคุณลักษณะที่สำคัญต่อการเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมของศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากตัวผู้เรียนเองแล้ว นั้น ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเรียนรู้ ครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรหันมาให้ความสำคัญกับคุณลักษณะดังกล่าว เพื่อร่วมกันเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เรียนต่อไป

คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย

สารัช บัวศรี (2541, หน้า 67-68) กล่าวว่าไว้ว่า ประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตยไว้ 3 ลักษณะดังนี้ 1) มีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง (การวาระธรรม) คือ ทุกคนต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจา และความคิด ทุกคนยอมเคารพในความคิดของผู้อื่น ทุกคนยอมแสดงความคิดเห็นออกมาโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น ให้โอกาสและเคารพความคิดเห็นของคนทุกคน รวมถึงเคารพในสถาบันสำคัญของประเทศ เช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) มีการแบ่งปัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน (สามัคคีธรรม) ได้แก่ การทำงานร่วมกัน โดยใครถนัดทางไหนก็แบ่งงานนั้นไปทำ โดยไม่ป้ายเปียงหรือหลีกเลี่ยง ร่วมมือกันทำตามอัธยาศัย และประสานงานกันหมด โดยทำ ตามที่ได้ตกลงกันตามแผนที่วางไว้ให้ลุล่วงไปด้วยดี 3) มีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (ปัญญาธรรม) คือ การมีเหตุผลในการทำงาน การค้นคว้าหาความรู้เรื่องที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน

กรมวิชาการ (2542, หน้า 58) กล่าวว่าไว้ว่า ประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมประชาธิปไตย จะมีพฤติกรรมที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการวาระธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีอารวาระธรรมปฏิบัติได้ เช่น 1) บิดามารดา เคารพญาติผู้ใหญ่ 2) เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่น

ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ 3) เคารพสิทธิของผู้อื่น 4) เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น 5) เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ 2. ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่รวมกันในสังคมและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกันให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด เช่น 1) ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผนการทำงาน 2) ร่วมกันรับผิดชอบ 3) ร่วมกันติดตาม 4) ร่วมกันปรับปรุงมีการแก้ไขพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ 5) ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก และ 3. ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น 1) มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น 2) ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา 3) แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ 4) รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล 5) รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผลเป็นหลัก

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2555, หน้า 27) คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ประกอบด้วย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเคารพผู้อาวุโส การเสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามหลักศาสนา มีความภูมิใจในการเป็นคนไทย เต็มใจที่จะเสียภาษี และทำงานแบบสุจริต 2) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับความมีอิสรภาพและความก้าวหน้าทันสมัย ประกอบด้วยสามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เป็นต้น

วิภาดา พินลา (2558, หน้า 19) ลักษณะของความเป็นพลเมืองดีตามระบอบวิถีประชาธิปไตย คือ บุคคลที่จะอยู่ร่วมในสังคมประชาธิปไตยจะต้องตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น เป็นผู้มีความรู้ ใช้ปัญญาพิจารณาเลือกปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม และสอดคล้องกับหลักธรรมวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม ตลอดจนหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ และต้องเป็นผู้สามารถควบคุมตนเองได้หรือมีวินัยในตนเองนั่นเอง ดังนั้นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีคือคุณสมบัติที่สำคัญของประชาชนในการสร้างคนให้มีการใช้ชีวิต วิธีคิด วิธีทำงาน ให้สอดคล้องกับระบอบการเมืองการปกครองนั่นเอง

จาก คุณลักษณะของพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยดังกล่าวสรุปได้ว่า เป็นบุคคลที่ยึดมั่นในศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา โดยยึดหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต จากการประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายที่สังคมกำหนดไว้ ตลอดจนดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นประเทศที่อยู่บนพื้นฐานประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

แนวทางการปฏิบัติตนในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

ในสังคมไทย ต้องนำหลักการพื้นฐานที่จะทำให้มีการฝึกฝนลักษณะพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2557) เป็นพื้นฐานสำคัญแก่คนไทย ต้องเริ่มจากการฝึกฝนและพัฒนาให้บุคคลรู้จักคิด และปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคมที่อยู่ร่วมกันก่อน และจารีตประเพณีธรรมเนียมทางสังคมที่ถูกต้อง มีคุณธรรมของความเป็นคนดี และมีจริยธรรมดังนี้

1. ระดับตนเอง รู้จักการปฏิบัติตนให้เป็นคนดีตามบทบาทหน้าที่ที่ตนเองมีสถานภาพได้อย่างเหมาะสมในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายโดยไม่ทำใ้บุคคลอื่นเดือดร้อน เพื่อเป็นการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตดีของสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ดังนั้น บุคคลควรต้องมุ่งสร้างการประพฤติที่ดีโดยยึดค่านิยมหลัก 12 ประการตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดย พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีคนที่ 29 เพื่อให้คนไทยปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลรอบข้าง เป็นผู้ปฏิบัติประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวมมีดังนี้ 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม 3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย อันงดงาม 6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เพื่อแม่และแบ่งปัน 7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

2. ระดับครอบครัว เป็นสถาบันที่เป็นรากฐานในการให้การอบรมเลี้ยงดูในด้านคุณธรรม จริยธรรมให้กับสมาชิกในสังคม โดยการปลูกฝังบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีระเบียบวินัยในตนเอง การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีจิตรักเมตตาผู้อื่น มีจิตสาธารณะเห็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมเป็นหลัก ตลอดจนทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศชาติ

3. ระดับชุมชน ให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นความรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างเครือข่ายกับบุคคลภายนอกจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาคมตลอดจนการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นสำคัญ อันเป็นรากฐานของการอนุรักษ์รากฐานวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามในชุมชน โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นฐานของชุมชน

4. ระดับสังคมและประเทศชาติ สร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก โดยการส่งเสริมสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนเองอยู่ อีกทั้งจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยภาครัฐ เอกชน และประชาคมเข้ามามีร่วมในกิจกรรมและมอบรางวัลคนดีศรีสังคมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศในด้านต่าง ๆ

ดังนั้นความเป็นพลเมืองในสังคมร่วมสมัย จำเป็นต้องสร้างกลไกการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ที่ทำให้เกิดพลเมืองที่มีความรับผิดชอบด้วยจิตสำนึกในตนเอง และความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและต่อชุมชนของตนเอง โดยคำนึงถึงเหตุและผลที่กำหนดไว้ในหลักนิติรัฐ ที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพความเป็นมนุษย์ รวมถึงสิทธิมนุษยชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งสามารถสรุปแนวทางการปฏิบัติตนในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการปฏิบัติตนในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

คุณลักษณะของผู้เรียน ยุคศตวรรษที่ 21	ระดับ การปฏิบัติตน	ตัวอย่างการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
- ความรับผิดชอบและ พึ่งพาตนเองในการเรียนรู้ (Autonomous Learning) - ทักษะในการสืบเสาะ ค้นหา (Enquirers)	การปฏิบัติตนเป็น สมาชิกที่ดีของ ครอบครัว	1. การทำหน้าที่ตามฐานะและบทบาทของตนให้ดีที่สุด เช่น หน้าที่เป็นบิดามารดา เป็นสามีภรรยา หรือบุตร ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองไม่ให้ขาดตกบกพร่อง 2. รักษาชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูล ไม่ทำเรื่องเสียหายแก่ครอบครัวให้ต้องเดือดร้อน เช่น ไม่เป็นนักเลงการพนัน นักเลงสุราค้ายาเสพติด ทะเลาะวิวาทหรือข่มเหงรังแกผู้อื่น เป็นต้น 3. มีความรักใคร่สามัคคี ประหยัด และมีความเสียสละให้แก่กันและกัน เช่น ช่วยกันทำงานบ้านและช่วยค่าใช้จ่ายภายในบ้าน เป็นต้น
- ทักษะด้านการคิด (Thinking Skills) - ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Collaborators) - ความกระตือรือร้น (Active Learners)	การปฏิบัติตนเป็น สมาชิกที่ดีของ โรงเรียน	1. ปฏิบัติตามกฎหมายของโรงเรียนโดยเคร่งครัด เช่น แต่งกายให้ถูกระเบียบ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไม่มาสาย เคารพเชื่อฟังครู อาจารย์ ทำตามหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย เป็นต้น 2. ช่วยรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน ละเว้นการประพฤติไม่เหมาะสมกับสภาพนักเรียน เช่น ดื่มสุรา เสพสิ่งเสพติด หรือก่อการทะเลาะวิวาท และช่วยสร้างชื่อเสียงโรงเรียนให้ปรากฏต่อสาธารณชน 3. ช่วยพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน เช่น ดูแลเรื่องความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของห้องเรียน ไม่นิ่งดูตายหรือคิดว่าไม่ใช่ธุระหน้าที่ของตนเอง ช่วยดูแลสาธารณสมบัติของโรงเรียน 4. เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดนิทรรศการ การทำบุญตักบาตร พิธีไหว้ครู และแห่เทียนพรรษา เข้าค่ายที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เป็นต้น

คุณลักษณะของผู้เรียน ยุคศตวรรษที่ 21	ระดับ การปฏิบัติตน	ตัวอย่างการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
- ทักษะพื้นฐานด้านไอซีที (ICT Skills) - ทักษะในด้านการใช้ภาษาสากล (Second Language Skills) - ความสนใจในวัฒนธรรม (Engaged with Cultures) และความตระหนักถึงความเป็นไปในโลก (World Awareness)	การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนหรือท้องถิ่น	1. ส่งเสริมการสืบค้นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งเอกสาร ตำรา อินเทอร์เน็ต ปรชาญชาวบ้านหรือศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ 2. จัดการประกวดโกลด์มีคฤเทศก์น้อยชุมชน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดำรงในชุมชนด้วยภาษาท้องถิ่น ภาษาอาเซียนหรือภาษาสากล 3. ช่วยกันดูแลรักษาธารณสมบัติ เช่น ไม่ขีดเขียน พ่นสี ทิ้งขยะ หรือ ทบทำลายธารณสมบัติต่างๆ ของส่วนรวม 4. ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น มิให้สูญหายไป เช่น ประเพณีสงกรานต์ ศิลปะการแสดงฟ้อนสาวไหม การแสดงรำโนราห์ การแสดงหนังตะลุง และประเพณีเซ็งบั้งไฟ เป็นต้น 5. ช่วยพัฒนาความเจริญของท้องถิ่น โดยใช้แรงกายหรือกำลังทรัพย์ เช่น ช่อมถนนที่ชำรุด หรือสนับสนุนการพัฒนารายได้และส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรในท้องถิ่น เป็นต้น 6. เอาใจใส่ดูแลการบริหารงานของนักรการเมืองท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน เพื่อป้องกันมิให้เกิดการทุจริต ประพฤติมิชอบ เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการดูแลตรวจสอบการทำงานของผู้นำในชุมชน สังคม ประเทศโดยการไปใช้สิทธิ์เลือกผู้นำ (ผู้แทน) ทุกครั้ง

จากตารางสรุปได้ว่าแนวทางการปฏิบัติตนในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ต้องอาศัยพื้นฐานการปฏิบัติตนตั้งแต่ระดับใกล้ตัวไปสู่ระดับไกลตัวผู้เรียนออกไป โดยครูเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนที่หลากหลาย ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอน จากการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาการในห้องเรียนกับวิถีการดำรงชีวิตในปัจจุบันสู่นอกห้องเรียนต่อไป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

การพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นพลเมืองที่ดี มีวัฒนธรรมและอยู่ในสังคมประชาธิปไตย การส่งเสริมประชาธิปไตยที่ดีจะต้องจัดให้สถานศึกษาทุกแห่งให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่สังคมต้องการ โดยเน้นการประพฤติปฏิบัติที่จะนำไปใช้ในครอบครัวอันเป็นรากฐานในสังคมประชาธิปไตยในระดับที่กว้างขึ้น เช่นการฝึกความเป็นระเบียบ ความมีวินัย การรักษาความสะอาดของร่างกาย

การประพฤติปฏิบัติในสังคม การรู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ และส่งเสริมทักษะการคิด ดังนั้นครูทุกคนจะต้องถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างแท้จริงทำได้ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2554, หน้า 6-7) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. การเล่นเกมและการสังเกตการเล่นตามกฎกติกา
2. การฟังนิทานและร่วมแสดงความคิดเห็น
3. แสดงบทบาทสมมติและร่วมอภิปราย
4. วาดภาพ เล่าเรื่องจากภาพ เขียนบรรยายโดยเสรีสร้างแผนผังความคิด
5. จัดนิทรรศการประกวดผลงาน สสำรวจสภาพปัจจุบันของห้องเรียน โรงเรียน ตลาด ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ
6. การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์การศึกษาแหล่งเรียนรู้การทำโครงการ การศึกษาเอกสารและตอบประเด็นคำถาม

7. การวิพากษ์การวิจารณ์ข่าวสารข้อมูล และการฝึกปฏิบัติฝึกการวิเคราะห์จากสถานการณ์ต่าง ๆ

ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ และคณะ (2554, หน้า 101-111) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. การรับประสบการณ์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับลักษณะประชาธิปไตย เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการฟังนิทาน การแสดงบทบาทสมมติ การรับฟังข่าวสาร การสนทนา หรือการสัมภาษณ์บุคคลที่มีลักษณะประชาธิปไตย

2. การร่วมวิเคราะห์ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ร่วมแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับ ทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นของตนกับบุคคลอื่นตลอดจนแสวงหาประสบการณ์เพิ่มเติมด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์บุคคลรอบตัว และการอภิปรายร่วมกับเพื่อนหรือครูผู้สอน

3. การคิดคัดสรร โดยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้รับจากชั้นรับประสบการณ์ และชั้นร่วมวิเคราะห์มาใช้ในการตัดสินใจเลือกการแสดงลักษณะประชาธิปไตย โดยผู้เรียนจะเลือกตัดสินใจเลียนแบบและแสดงพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับตนเอง

4. การสร้างนิสัย โดยจัดให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์ที่ตนได้ยอมรับไว้แล้วมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จนกลายเป็นนิสัยในที่สุด ซึ่งอาศัยหลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติโดยการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติลักษณะประชาธิปไตยด้วยตนเอง ส่งผลให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ปฏิบัติในโรงเรียนกับชีวิตประจำวัน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2557, หน้า 59-61) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ผู้สอนต้องเข้าใจมโนทัศน์ (Concept) สำคัญของรายวิชาในการมีจิตเป็นประชาธิปไตย จากวัตถุประสงค์ของรายวิชาในการพัฒนาทักษะความสามารถ ค่านิยม และคุณลักษณะ ซึ่งสะท้อนด้วยการปฏิบัติ (Action) ในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นสัดส่วนมากกว่าเนื้อหาสาระ

2. การวางแผนการจัดการเรียนรู้เน้นการพัฒนาที่ต่อเนื่อง (Continuous Development) ของกระบวนการคิด กระบวนการสืบค้น กระบวนการแก้ปัญหา รวมทั้งการพัฒนาค่านิยม

3. การจัดการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองที่เน้นการเชื่อมโยง หรือความเกี่ยวข้อง (Relevant) การลงมือทำ หรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Engaging) และเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning)

วิชัย มั่นพลศรี (2558, หน้า 6-16) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ชั้นสร้างความสนใจและประสบการณ์ โดยการเรียนรู้เกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศที่ท้าทาย อบอุ่นและเป็นมิตร

2. ชั้นคัดเลือกประสบการณ์ ตัวแบบในการเรียนรู้ที่ได้จากการได้รับประสบการณ์ตรงหรือการสังเกตจากตัวแบบ

3. ชั้นนำความรู้สู่การปฏิบัติ การเรียนรู้เกิดจากผลของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จากการฝึกการกำกับตนเองและการรับรู้ความสามารถของตนเอง

4. ชั้นปรับความคิดเปลี่ยนพฤติกรรม จากการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนปรับพฤติกรรมทางความคิด โดยใช้การพิจารณาเหตุการณ์จากเหตุผล อารมณ์ พฤติกรรมการคิดแบบโยนิโสมนสิการและการเสริมแรง

5. ชั้นสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสมกับจุดประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้

จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า บทบาทของครูผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มจากการทำงานร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้เป็นทีมและให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง โดยครูเป็นผู้ชี้แนะการทำกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยอันประกอบด้วย 1) ด้านการระบอบธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดง

ให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบ กฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีภาวะธรรมปฏิบัติได้ 2) ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่รวมกันในสังคมและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกันให้สำเร็จ ล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด และ 3. ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก ในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้อง ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยผู้เขียนสามารถสรุปเป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ประชาธิปไตยของครูผู้สอนได้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

- 1) การเตรียมตัวครู ครูต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยการทำอบรมสัมมนาอย่างหลากหลายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักการประชาธิปไตยในสถานศึกษาให้สอดคล้องตามนโยบายปฏิรูปการศึกษานั้น
- 2) การเตรียมแหล่งเรียนรู้ โดยแบ่งเป็นแหล่งประเภทภายใน (วัสดุและสถานที่) อาทิ แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนศูนย์เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด ศูนย์ปฏิบัติการ และประเภทภายนอก (บุคคล) อาทิ แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการ ประชาชนชาวบ้าน ศูนย์การเลือกตั้ง เป็นต้น

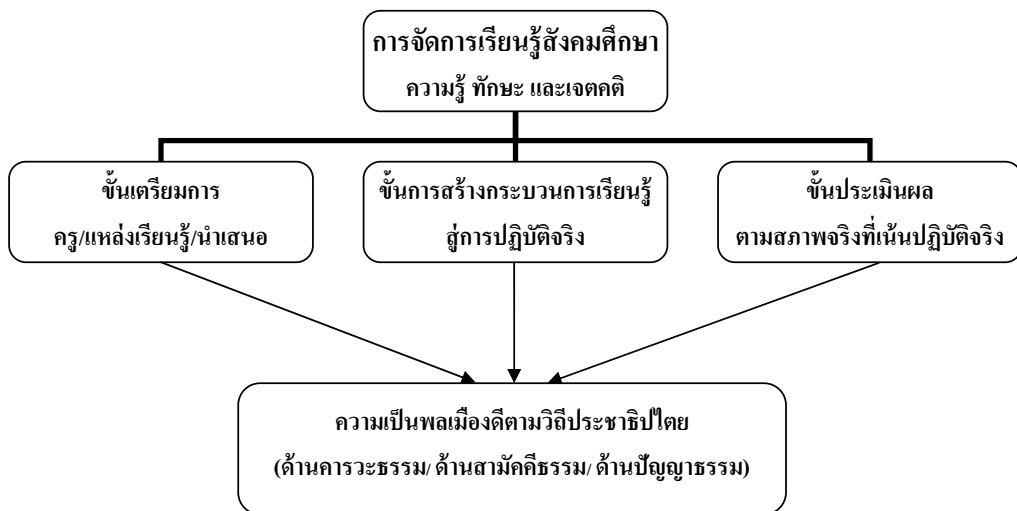
3) เตรียมนำเสนอ เพื่อการเผยแพร่ในระดับห้องเรียน ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน / เครือข่ายองค์กรรัฐและเอกชนภายนอก

2. ขั้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง

- 1) การเตรียมการจัดการเรียนรู้เป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดที่ครูจะต้องดำเนินการเพื่อให้มีความพร้อมสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ
- 2) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งทุกระดับ อาจทำในลักษณะชมรม หรือทำในลักษณะการจัดนิทรรศการ

3. ขั้นประเมินผล

1) การประเมินผลเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่เป็นตัวชี้วัดว่าการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยจะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร เป็นการประเมินผลตามสภาพจริง เชิงประจักษ์ เน้นสองมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้การประเมินจะต้องมีผู้ร่วมประเมินอย่างหลากหลาย ประกอบด้วยครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำ/ตัวแทนองค์กรเครือข่ายในชุมชนท้องถิ่น

ภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

จากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ประชาธิปไตยของครูผู้สอนสามารถนำมากำหนดเป็นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนสรุปได้ดังตารางดังนี้

ตารางที่ 3 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียน

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา	ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา
สาระศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม	กิจกรรมการอนุรักษ์ศาสนาและวันสำคัญที่ตนเองนับถือ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณะในและนอกสถานศึกษา กิจกรรมการส่งเสริมการทำมาหากินในระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน
สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	กิจกรรมสถานศึกษา กิจกรรมการแข่งขันกีฬา กิจกรรมกรรมการนักเรียน กิจกรรมการพูด การแสดง การได้วาที การปาฐกถา กิจกรรมการอนุรักษ์วงดนตรีพื้นเมือง ดนตรีสากล กิจกรรมการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น ภาษาไทย และภาษาสากล
สาระเศรษฐศาสตร์	กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมบุคคลดีเด่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมชุมชน / กิจกรรมชมรมทางด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมประชาสัมพันธ์ในการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลและพอประมาณ กิจกรรมศูนย์ข่าวสาร / ศูนย์การเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
สาระประวัติศาสตร์	กิจกรรมการส่งเสริมบุคคลสำคัญในท้องถิ่น กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่น กิจกรรมการทัศนศึกษาเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ กิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น/ภูมิปัญญาไทย
สาระภูมิศาสตร์	กิจกรรมชุมชนบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมชุมนุมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการรณรงค์ทำความสะอาดในรั้วสถานศึกษา กิจกรรมการรณรงค์ทำความสะอาดภายนอกสถานศึกษา กิจกรรมการสำรวจเส้นทางคมนาคมระหว่างที่ตั้งของโรงเรียนกับสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในท้องถิ่น

จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การฝึกทักษะให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นการปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนและเป็นการฝึกฝนให้มีน้ำใจ การทำงานเป็นกลุ่มซึ่งเป็นเสมือนสนามปฏิบัติการในการฝึกฝน

ประชาธิปไตย การทำงานเป็นกลุ่มหมายถึงบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุ จุดประสงค์ที่วางไว้จะต้องมีความร่วมมือและรับฟัง ความคิดเห็นกัน ลักษณะของกลุ่มมีดังนี้ สมาชิก ทุกคนมีความผูกพันอย่างมีความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สามารถดำเนินการได้บรรลุผลตามจุด มุ่งหมายที่วางไว้และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกัน จากการส่งเสริม

ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำงาน มีการวางแผนงานและแบ่งงานให้สมาชิกทำ และให้มีการรายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ มีการประเมินผลติดตาม และให้มีการแสดงความคิดเห็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะ

ดังนั้นครูสังคมศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญทั้งทางด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

ในห้องเรียน การจัดกิจกรรมในห้องเรียนที่มีบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ ปฏิบัติหน้าที่การจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยสามารถนำมาประยุกต์ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีภายในและนอกห้องเรียนดังนี้

ตารางที่ 4 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีภายในและนอกห้องเรียน

สาระการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา	แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน	ตัวอย่างการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษาของผู้เรียน
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	ครูฝึกให้ผู้เรียนทุกคนเคารพกฎเกณฑ์และระเบียบของห้องเรียนโดยการใช้หลักกรรมคำสอนของศาสนาามาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	1. กิจกรรมในห้องเรียน ด้านทักษะพื้นฐาน คือ ฝึกตั้งข้อสมมติฐานเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และการใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นประเด็นโดยใช้
สาระที่ 2 หน้าที่ พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตใน สังคม	ครูฝึกให้ผู้เรียนพยายามปรับปรุงทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทางจริยธรรมและค่านิยมของตนเองและการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมโดยการเรียนรู้เข้าใจบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนเคารพสิทธิ เสรีภาพในและนอกห้องเรียน เช่น จัดทำเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เผยแพร่ความรู้ประชาชนเรื่องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ร่วมรณรงค์การมีส่วนร่วมกับชุมชน	1.1 กรณีศึกษาโดยนำหลักคุณธรรมแก้ปัญหา และใช้ตัวแบบบุคคลที่ทำความดีในประวัติศาสตร์ไทย ด้านสังคมและวัฒนธรรมแก้ปัญหา 1.2 บทบาทสมมุติแสดงการปฏิบัติตนถูกต้องตามวัฒนธรรมประเพณีไทย จากการนำปัญหาสังคมมาเป็นประเด็นในการจัดการเรียนรู้ 1.3 จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญ/สถานที่สำคัญทางการเมืองการปกครองของไทย 1.4 กระบวนการกลุ่มอภิปรายหรือการจัดได้ว่าที่
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	ครูฝึกให้ผู้เรียนแสดงทัศนคติทางบวกต่อการแก้ไขปัญหาในวิถีการดำรงชีวิตประจำวันในเรื่องใกล้ตัว โดยผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ทดลองด้วยตนเองและนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เพื่อหาแนวทางปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ โดยให้นักเรียนยกตัวอย่างการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหน้าที่พลเมืองดีของสังคมไทย 1.5 สถานการณ์จำลองเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตนตามหลักประชาธิปไตย ฝึกการแก้ปัญหาสถานการณ์การเมืองไทยปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียระบบการเมืองไทยในแต่ละยุคสมัย
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	ครูฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติ	1.6 นำวิทยากรมาให้ความรู้ในสถานศึกษา เกี่ยวกับค่านิยมหลักของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต

สาระการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา	แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน	ตัวอย่างการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษาของผู้เรียน
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	ครูฝึกให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการบำเพ็ญ สาธารณะ ประโยชน์ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นและศูนย์แห่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาที่หลากหลาย เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้	<p>2. กิจกรรมนอกห้องเรียน ทำโครงการสังคมศึกษา บูรณา-การร่วมกับวิชาอื่น ๆ โดยการจัดทัศนศึกษา ใช้แหล่งวิทยาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในชุมชน และนอกชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ จาก การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ เช่น การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น หรือกิจกรรมในประเพณี วัฒนธรรม หรือศาสนา ฯลฯ</p> <p>2.1 นำวิทยากรมาให้ความรู้ในสถานศึกษา เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>2.2 การจัดทัศนศึกษาเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน จัดนิทรรศการหรือป้ายนิเทศให้เห็นความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแต่ละภูมิภาค ในท้องถิ่น</p> <p>2.3. การจัดประกวดโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนหรือสถานศึกษา</p>

จากตารางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีภายในและนอกห้องเรียนนั้น ครูสังคมศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบูรณาการ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาให้กับผู้เรียนได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องประกอบด้วยรูปแบบ กระบวนการวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง

แนวทางการจัดกิจกรรมวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ทั้ง 5 กลุ่มสาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ บทบาทของผู้สอนต้องมีทัศนคติและพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยด้วย ได้แก่ การเคารพในความคิดเห็นของผู้เรียนทุกคน การยอมรับในความแตกต่างที่หลากหลายของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย บุคลิกภาพ สติปัญญา และอารมณ์ การรู้จักประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การใช้เหตุผลและปัญญาในการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้ง

รวมทั้งควรได้สังเกตและบันทึกพฤติกรรมเด็กที่จำเป็นต้องแก้ไขหรือพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยในขณะที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ หรือในการดำเนินชีวิตทั้งใน/นอกห้องเรียนและในโรงเรียนด้วยเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการประชาธิปไตยให้ผู้เรียน หรือนำมาใช้ปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21

จากการศึกษาการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้เรียนอันจะเป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมนั้น ต้องตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ รวมทั้งบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งสามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21 โดยอาศัยความสัมพันธ์กับสาระรายวิชาดังนี้

ตารางที่ 5 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

สาระการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา	คุณลักษณะของผู้เรียนเพื่อพัฒนาความ เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อ พัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - มีคารวะธรรม คือ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ฐิติทิ หน้าที่ของตนเอง - มีสามัคคีธรรม คือ ต้องรู้จักทำงานกับผู้อื่น - มีปัญญาธรรม คือ มีความรอบรู้ในหลักวิชาการ 	ความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยและสังคมโลก โดยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในหลักการและคุณลักษณะของสมาชิกที่ดีตลอดจนสามารถนำหลักคุณธรรมจริยธรรมของการเป็นพลเมืองดีมาเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ
สาระที่ 2 หน้าที่ พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ในสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - มีนิติธรรม คือ การตัดสินใจด้วยเหตุผล - มีจิตสาธารณะหรือมีจิตสำนึกสาธารณะ - มีความรู้เท่าทันทั้งงานกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี - เคารพความเสมอภาค ความยุติธรรม 	การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ กติกาของสังคม ทั้งในระดับครอบครัว ห้องเรียน ชุมชน สังคม ระดับประเทศ ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก มีส่วนร่วมในการคุ้มครองปกป้องตนเองผู้อื่น
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม - ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 	การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มสังคมเครือข่ายในติดต่อทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การแลกเปลี่ยนในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศอย่างสันติสุข
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - เห็นคุณค่าของสภาวะแวดล้อมประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น - มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล 	การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสถาบันทางสังคม ตามสถานภาพ บทบาทอย่างถูกต้องตามบรรทัดฐาน วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติ มีค่านิยมที่ดีงามร่วมมือกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทย และมีวิจารณญาณในการเลือกรับวัฒนธรรมและภูมิปัญญานานาชาติอย่างเหมาะสม
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก - มีความรักในเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ - ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น - รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยในฐานะพลเมืองของสังคมในบริบทของชุมชนท้องถิ่น ประเทศและภูมิภาคอาเซียน อย่างหลากหลาย

จากแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21 ดังกล่าวเป็นการศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่ม โดยสามารถนำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของได้ทั้ง 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้

สังคมศึกษา โดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดีตลอดจนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศในระบอบประชาธิปไตย

บทสรุป

จากแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตาม วิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21 ดังกล่าว ครูผู้สอนจึงต้องให้ความสำคัญกับการ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ในด้านความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ขยัน หมั่นเพียร เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอย่าง สม่าเสมอ ยึดมั่นศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข จำเป็น ต้องใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เหมาะสมกับวัยวุฒิของผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย

ได้แก่ การเล่นเกมและการสังเกตการเล่นตามกฎกติกา, การฟังนิทานและร่วมแสดงความคิดเห็น, การแสดง บทบาทสมมติและร่วมอภิปราย, การวาดภาพ, การเล่า เรื่องจากภาพ, การเขียนบรรยายโดยเสรี, การสร้างแผนผัง ความคิด, การจัดนิทรรศการ, การประกวดผลงาน, การ ตรวจสอบสภาพปัจจุบันของห้องเรียน โรงเรียน ตลาด ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ, การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การศึกษาแหล่งเรียนรู้การทำโครงการ, การศึกษาเอกสาร และตอบประเด็นคำถาม, การวิพากษ์การวิจารณ์ข่าวสาร ข้อมูล และการฝึกปฏิบัติฝึกการวิเคราะห์จากสถานการณ์ ต่างๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการรับ รับผิดชอบต่อผู้อื่นในสังคมและประเทศชาติอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2542). *การอ่านหนังสือเพิ่มเติมเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตย ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก. (2557). *หัวหน้าคสช. เปิดวิสัยทัศน์ คสช. 9 ยุทธศาสตร์ ตั้งเป้าสร้าง 12 ค่านิยมหลักของคนไทยที่ต้องปลูกฝังเน้นสร้างความเข้าใจประชาธิปไตย ที่ถูกต้อง*. วันที่ค้นข้อมูล 20 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigov.go.th/th/news/1/item/84708-id84708.html>
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2555). *ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย*. วันที่ค้นข้อมูล 21 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaiciviceducation.org/images/resource/articles/ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย.pdf>
- นัทธีรัตน์ พิระพันธุ์. (2557). การพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 25(3), 24.
- วิชัย มั่นพลศรี. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(3), 179.
- วิภาดา พินลา. (2558). สังคมศึกษากับการสร้างความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 15(2), 19.

- ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ และคณะ. (2554). *การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบและการพัฒนาลักษณะประชาธิปไตยของ
เด็กปฐมวัย*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สักทอง, 17(2), 101-111.
- สาโรช บัวศรี. (2541). *พื้นฐานการเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). *การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมค่าย*. กรุงเทพฯ ฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน .
- _____. (2557). *กรอบแนวคิดหลักสูตร: การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ
ไทย*. กรุงเทพฯ: เทคนิค อิมเมจ.
- Chickering, A. W., & Gamson, Z. F. (1989). *Seven principles for good practice in
Undergraduate education New Directions for Teaching and Learning*. Retrieved from
<http://www.bgsu.edu/downloads/provost/file84390.pdf>
- Partnership for 21st century skills. (2009). *Framework for 21st century learning*. Tucson, AZ.
Retrieved from [http://www.21stcenturyskills.org/documents/framework_flyer_updated_](http://www.21stcenturyskills.org/documents/framework_flyer_updated_april_2009.pdf)
[april_2009.pdf](http://www.21stcenturyskills.org/documents/framework_flyer_updated_april_2009.pdf)